

Zitting 1979–1980

16 247

Wegneming van een aantal ongelijkheden tussen man en vrouw in het personen- en familierecht en in enige andere wetten

Nr. 4

BIJLAGEN BIJ DE MEMORIE VAN TOELICHTING

Aan het College van Advies voor de Kinderbescherming

's-Gravenhage, 25 juni 1979

BIJLAGE I

In de regeringsnota over het Emancipatiebeleid dd. 18 mei 1977 (kamerstukken II, zitting 1976–1977, 14 496, nr. 2) is aangekondigd een wetsontwerp tot wegneming van een aantal ongelijkheden tussen man en vrouw in het familierecht. Een door de Emancipatiecommissie in juli 1978 aan de Regering uitgebracht advies hierover vormt de basis van dit ontwerp.

Een exemplaar van dit ontwerp, vergezeld van de daarbij behorende memorie van toelichting doe ik u hierbij toekomen, met het verzoek mij van advies te willen dienen met betrekking tot de punten die mede liggen op kinderrechtelijk terrein, zoals de voorstellen ten aanzien van de artikelen betreffende de ouderlijke macht (artikelen 246 t/m 250 Boek 1 BW) en betreffende de voogdijbenoeming (artikelen 280, 282, 292, 293, 310, 311, 320 t/m 323 Boek 1 BW en de daarmee corresponderende procesrechtelijke bepalingen). Ik moge hierbij opmerken dat de kwestie van het ouderlijk gezag en de rechtspositie van minderjarigen in dit kader niet aan de orde komt; echter, een voorontwerp tot nadere regeling hiervan is in voorbereiding. In dit verband vraag ik uw bijzondere aandacht voor de volgende kwestie.

De Emancipatiecommissie heeft in haar advies ook voorgesteld de huwelijksleeftijd geregeld in artikel 31 Boek 1 BW voor man en vrouw gelijk te stellen, en wel op 18 jaar. Een zelfde voorstel doet de commissie-Wiarda in haar rapport «Jeugdbeschermingsrecht» (blz. 99 en volgende).

Ik heb dit voorstel voorshands in het voorliggende ontwerp nog niet opgenomen. Gaarne zal ik daaromtrent uw zienswijze vernemen. Ik plaats de hierna volgende kanttekeningen bij dit onderwerp.

Vooruitlopende op de toekomstige situatie betekent wijziging van artikel 31 Boek 1 BW als voorgesteld door de Emancipatiecommissie, dat man en vrouw beiden voor het aangaan van een huwelijk meerderjarig dienen te zijn. Ten einde de gelijkstelling van man en vrouw ook op dit punt te realiseren en ter accentuering van de geestelijke rijpheid, die bij het aangaan van een huwelijk mag worden verondersteld, zou een huwelijksleeftijd van 18 jaar als een reëel vereiste kunnen worden aangemerkt. Een voordeel daarbij is dat de toestemming van ouders/voogd niet meer behoeft te worden gevraagd. Daarentegen kan als tegenargument worden aangevoerd, dat het

feit dat de wet in dat geval een 16- of 17-jarig meisje dat zwanger is en tegen wier huwelijk de ouders geen bezwaren hebben, in beginsel belemmert een wettig kind ter wereld te brengen. Een ander bezwaar is dat het aantal verzoeken om dispensatie (het totaal aantal ingediende verzoeken bedroeg in 1973: 194; 1974: 162; 1975: 130; 1976: 118 en 1977: 100) zal toenemen, hetgeen moge blijken uit onderstaande cijfers. Het aantal in het huwelijk getreden meisjes van 16 en 17 jaar bedroeg in:

	16 jaar	17 jaar	Totaal aantal in het huwelijk getreden vrouwen
1975	680	2006	99316
1976	560	1694	96130
1977	529	1396	92315

(Cijfers ontleend aan gegevens van het CBS)

Hoewel de cijfers een dalende lijn vertonen, hetgeen waarschijnlijk zal samenhangen met het toenemende gebruik van voorbehoedmiddelen en wellicht ook met het feit dat men aan het huwelijk een andere betekenis toekent, zijn zij niet te verwaarlozen. Illustratief hierbij zijn de cijfers met betrekking tot de door 16- en 17-jarige jongens gevraagde en verkregen huwelijksdispensatie:

1976:	16 jaar:	gevraagd	8	17 jaar:	gevraagd	59
		toegewezen	6		toegewezen	42
		afgewezen	2		afgewezen	1
					ingetrokken	16
1977:	16 jaar:	gevraagd	6	17 jaar:	gevraagd	58
		toegewezen	5		toegewezen	45
		afgewezen	1		afgewezen	1
					ingetrokken	12

Uit deze overzichten blijkt dus ook dat het aantal jongens dat – na verkregen dispensatie – in het huwelijk treedt, een fractie is van het aantal meisjes dat in dezelfde leeftijdsgroep huwt.

Een mogelijk gevolg van het optrekken van de huwelijksleeftijd voor de jonge vrouw is ook dat een groter aantal jongeren van het huwelijk afziet en gaat samenwonen.

Overigens zal men de huidige bepaling niet als discriminatoir kunnen aanmerken, indien men zich bij de beantwoording van de vraag welke huwelijksleeftijd als het meest wenselijk moet worden beschouwd, laat leiden door het criterium van de geslachtsrijpheid. Vast staat immers dat meisjes eerder geslachtsrijp zijn dan jongens.

Naast de hiervóór geschetste mogelijkheden is ook nog een andere optie denkbaar namelijk: een leeftijdsvereiste van 16 jaar voor beiden. Mede gelet op het feit dat jongeren veelal op 16-jarige leeftijd financieel zeker nog niet onafhankelijk zijn, ben ik hier geen voorstander van.

Ten slotte nog dit: in de Bondsrepubliek Duitsland, Italië, Noorwegen en Zweden is de huwelijksleeftijd voor man en vrouw eveneens op 18 jaar bepaald. Zwitserland kent zelfs de eis van 20 jaar voor de man (18 jaar voor de vrouw).

Uw advies over het ontwerp, alsmede over de bovenstaande kwestie, zie ik met belangstelling tegemoet. Hierbij moge ik u nog verzoeken mij uw reactie tegen 15 september aanstaande toe te zenden.

Ik zal het op prijs stellen wanneer bij de behandeling van dit ontwerp in het college mevrouw mr. E. A. M. de Hilster van de Stafafdeling Wetgeving Privatrecht wordt uitgenodigd de bespreking bij te wonen.

De Minister van Justitie,
J. de Ruiter.

Aan de Minister van Justitie

Excellentie,

Bij schrijven van 25 juni 1979 deed u het college toekomen een wetsontwerp tot wegneming van een aantal ongelijkheden tussen man en vrouw in het familierecht, met het verzoek van advies te willen dienen met betrekking tot de punten die mede liggen op kinderrechtelijk terrein. Tevens werd in uw brief aan het college de vraag voorgelegd of het zijn standpunt wilde kenbaar maken omtrent het voorstel van de Emancipatiecommissie om de huwelijksleeftijd, geregeld in artikel 31 Boek 1 BW, voor man en vrouw gelijk te stellen en wel op 18 jaren. Het college wil gaarne in zijn hierna uit te brengen advies eerst aandacht besteden aan het laatste verzoek.

In de brief van 25 juni 1979 wordt een viertal bezwaren tegen overname van het voorstel van de Emancipatiecommissie genoemd; deze komen – kort samengevat – op het volgende neer:

1. voor 16- en 17-jarige meisjes die zwanger zijn, zou in beginsel een belemmering bestaan een wettig kind ter wereld te brengen;
2. een toename van het aantal verzoeken om dispensatie zou zijn te verwachten;
3. een groot aantal jongeren zou mogelijk van het huwelijk afzien en gaan samenwonen;
4. er zou worden voorbijgegaan aan het criterium van de geslachtsrijpheid, die bij meisjes eerder wordt bereikt dan bij jongens.

Vóór het fixeren van de huwelijksleeftijd ten aanzien van jongens en meisjes op 18 jaren zouden pleiten:

- de gewenste bevordering van de gelijkstelling van man en vrouw en tegelijkertijd accentuering van de wenselijkheid dat de huwelijkspartners een zekere geestelijke rijpheid hebben bereikt;
- dat in geen geval meer toestemming van ouders of voogd zou behoeven te worden gevraagd.¹

Als opmerking vooral wil het college met nadruk stellen, dat de hierna ontwikkelde gezichtspunten ten aanzien van de om advies voorgelegde aangelegenheid – overeenkomstig de gedachte die blijkens de stukken ten grondslag ligt aan de adviesaanvraag – uitsluitend zijn getoetst aan het uitgangspunt van de gelijkstelling van man en vrouw in het familierecht. Het rechtspositie-aspect, dat samenhangt met de hier behandelde problematiek, kan echter eerst aan de orde komen wanneer voorstellen² tot verbetering van de rechtspositie van minderjarigen door de Regering zijn gedaan, en is derhalve in de navolgende overwegingen niet betrokken.

Bij de onder 1 t/m 4 aangehaalde bezwaren tegen de voorstellen van de Emancipatiecommissie plaatst het college de volgende kanttekeningen.

Ad 1. Het hier genoemde argument acht het college uit een oogpunt van de positie van de vrouw niet doorslaggevend. Voor de familierechtelijke relatie moeder-kind is immers niet meer bij voorrang van belang of een kind wettig, dan wel buiten echt wordt geboren.

Ad 2. Ervan uitgaande dat de mogelijkheid daartoe blijft bestaan, acht het college in een – eventuele – toename van het aantal dispensatieverzoeken – met name van meisjes – geen argument gelegen om voor een lagere huwelijksleeftijd voor de vrouw te opteren. De dispensatiedrempel zou juist een corrigerende uitwerking kunnen hebben op een – mogelijke – tendens om op (te) jeugdige leeftijd het huwelijk in te gaan.

¹ In aanmerking nemend de in wetsontwerp 15417 voorgestelde verlaging van de meerderjarigheidsgrens tot 18 jaar.

² Tijdens de begrotingsbehandeling 1978/79 in de Tweede Kamer toegezegd, vgl. Handelingen II, blz. 580, derde kolom.

Ad 3. Het hier genoemde mogelijke gevolg van een optrekken van de huwelijksleeftijd neemt het college in dit verband buiten beschouwing te moeten laten. Het betreft hier morele waarden, die in het kader van dit ontwerp niet behoren te worden getoetst en mitsdien ook geen rol mogen spelen bij het maken van een keuze voor de te stellen huwelijksleeftijd.

Ad 4. Hierbij merkt het college op, dat genoemd uitgangspunt allerminst «vast staat», zoals in de brief van 25 juni 1979 wordt gesteld. Voor zover zich al bij meisjes eerder dan bij jongens symptomen van – zich ontwikkelende – geslachtsrijpheid voordoen, is er in medische kring thans nog verschil van opvatting met betrekking tot het vraagstuk van de lichamelijke rijpheid, terwijl ook allerminst een communis opinio bestaat over de psychische «rijpheidsgrens» tot het opvoeden van kinderen.

De mogelijkheid tot dispensatie

De grootst mogelijke meerderheid van het college is tot de overtuiging gekomen dat bij een huwelijksleeftijd voor man en vrouw van 18 jaren, de mogelijkheid tot het verzoeken van dispensatie aanwezig moet zijn. De wijze waarop de dispensatie tot stand komt dient echter met waarborgen omgeven te zijn. Met name dient naar het oordeel van het college de psychische rijpheid van de kandidaat bij het nemen van beslissing een rol spelen. Wanneer er een gerechtvaardigde wens is een duurzame relatie als een huwelijk aan te gaan, dient daartoe de mogelijkheid te worden gegeven. Dit hoeft niet het enige criterium te zijn; zo kan het ook uit een oogpunt van de situatie van het kind waarvan de vrouw zwanger is, wenselijk zijn, dat zijn ouders zijn gehuwd.

Het vorenstaande in aanmerking nemend meent het college met betrekking tot de huwelijksleeftijd uwe Excellentie in overweging te moeten geven deze voor man en vrouw gelijkelijk op 18 jaren te stellen, met de mogelijkheid voor 16- en 17-jarigen een verzoek tot dispensatie in te dienen bij de kinderrechtster. Het college volgt in zijn advies volledig de voorstellen door de commissie-Wiarda terzake gedaan³, hetgeen betekent dat beneden de leeftijd van 16 jaren geen huwelijk mogelijk moet zijn, terwijl de regel van artikel 35 Boek 1 BW met betrekking tot de toestemming van de ouders en/of voogd ware te handhaven.

Het emancipatie-ontwerp

Het college verwijst naar de opmerking, vervat in de tweede alinea van blz. 2 van dit advies. Voor zover het bij de onderdelen van het ontwerp aanleiding vond tot het maken van opmerkingen, volgen deze hierna.

Artikel 74. het college vraagt zich af, of de zwangerschap als instrument om een huwelijk tegen mogelijke nietigverklaring te beschermen, nog dient te worden gehanteerd. De situatie laat zich denken, dat de man de zwangerschap van zijn echtgenote hanteert tegen de vrouw in een door deze gewenste procedure tot nietigverklaring van het huwelijk. Vanuit de emancipatiegedachte lijkt een consequentie van het gestelde in artikel 74 als voren geschetst, niet wenselijk. Voor de status van het kind is het overigens niet relevant, of het huwelijk waaruit het werd geboren wordt nietig verklaard (artikel 77 Boek 1 BW).

Artikel 85, tweede lid. De vraag kan worden gesteld of concretisering van de in artikel 85, tweede lid, genoemde verplichting van de ene echtgenoot jegens de andere, nog nodig is, gelet op het bepaalde in artikel 81.

Artikel 246, tweede lid. Het college onderschrijft de wenselijkheid, dat de rechter – zoals thans wordt voorgesteld – door de wet wordt verplicht alvorens te beslissen over een geschil tussen de ouders over de uitoefening van

³ Rapport blz. 99 t/m 101.

de ouderlijke macht, een vergelijk tussen beiden te beproeven. Het college vraagt zich echter nog af, of het niet wenselijk is in de memorie van toelichting nadrukkelijk te stellen, dat voor een procedure als bedoeld in artikel 246, tweede lid, procureurstelling geen voorwaarde is. Deze conclusie kan weliswaar worden getrokken uit het bepaalde in artikel 429d, derde lid Rv., in verband met het feit dat het geschil aan de kinderrechter moet worden voorgelegd, maar een expliciete bevestiging van het vorenopgemerkte lijkt niettemin zinvol.

Artikel 247, tweede lid. Naar aanleiding van de opmerking in de memorie van toelichting bij dit artikel, dat het «voor de hand (ligt) hier als competente rechter de kantonrechter aan te wijzen», herinnert het college er aan, dat de commissie-Wiarda – naar de mening van het college terecht – voorstelt in alle burgerlijke zaken betreffende minderjarigen de kinderrechter bevoegd te verklaren⁴. Vooruitlopend op deze – gewenste – competentie-uitbreiding van de kinderrechter, zou wellicht in artikel 247, tweede lid, de kinderrechter reeds thans als de competente rechter in de in lid 1 van dat artikel bedoelde vermogensrechtelijke kwesties, kunnen worden aangewezen. Het college zou in elk geval gaarne zien dat in de memorie van toelichting tot het ontwerp op de hier besproken competentievraag wordt ingegaan.

Artikel 248. Het college acht de formulering «goede ouders», hoewel uit emancipatorisch oogpunt te verdedigen, weinig gelukkig, nu het begrip «goed huisvader» in ons recht een specifieke inhoud heeft. Deze term heeft meer dan familierechtelijke betekenis. Verwezen kan worden naar het verbintenissenrecht, waarin blijkt dat het in de artikelen 1596 (verplichtingen van de huurder) en 1781 (verplichtingen van de lener) gebruikte begrip «goed huisvader», zoals dit ook in de situatie van artikel 248 Boek 1 BW geldt, iets anders inhoudt dan men met een «goede ouder» kan uitdrukken. Het college stelt in dit verband voor in artikel 248 (nieuw) te lezen: de ouders moeten het bewind over het vermogen van hun kind zodanig voeren dat dit aan in redelijkheid te stellen eisen voldoet.

Artikel III A. Het college kan niet inzien, waarom in artikel 798, eerste lid Rv., in plaats van «85 lid 4», zal moeten worden gelezen: 85, lid 2. Ook na de voorgestelde wijziging van artikel 85 Boek 1 BW blijft immers een verwijzing naar de geschillenregeling van artikel 798 Rv. noodzakelijk, op een wijze als thans voorzien door vermelding van artikel 85, vierde lid, Boek 1 BW, waarin van «de geschillen» sprake is.

Artikel V. Ten slotte zou het college in overweging willen geven de citeertitel van het ontwerp te doen luiden overeenkomstig de considerans tot dit ontwerp: wet wegneming ongelijkheden tussen man en vrouw in het personen- en familierecht. De voorgestelde citeertitel, als «wet familierechtelijke gelijkstelling man en vrouw» geeft meer aan dan in het ontwerp wordt gerekend.

Hoogachtend,
namens het College van Advies voor de Kinderbescherming,

H. Franken, voorzitter

F. G. A. ten Siethoff, secretaris

⁴ Blz. 151 rapport.